

**СПОСТЕРЕЖЕННЯ МІГРАЦІЇ ДЕННИХ ХИЖИХ
ПТАХІВ У ПВДЕННО-СХІДНОМУ КРИМУ
30.09.2017 р.**

В.М. Кучеренко¹, С.П. Прокопенко², Т.А. Жеребцова², Д.Ю. Жеребцов²

¹ *Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського;*

вул. Куйбишева, 22, кв. 85, м. Сімферополь, 95034, Україна

V.I.Vernadsky Taurida National University; Kuibyshev str, 22/85, Simferopol, 95034, Ukraine

² *Українське товариство охорони птахів; а/с 33, м. Київ, 01103, Україна*

Ukrainian Society for the Protection of Birds; PO Box 33, Kyiv, 01103, Ukraine

✉ В.М. Кучеренко (V.M. Kucherenko), e-mail: zookuch@ukr.nett

🆔 **Volodymyr Kucherenko** <https://orcid.org/0000-0002-6748-1641>

Observation of migration of birds of prey in the Southeast Crimea on 30.09.2017. - V.M. Kucherenko, S.P. Prokopenko, T.A. Zherebtsova, D.Yu. Zherebtsov. - Avifauna of Ukraine. 9. 2020. - We observed the migration on the Tepe-Oba Mountain (to the south from Feodosia) during 4.5 hours. In total 481 individuals of 8 species were registered. Common Buzzards prevailed among the birds of prey (95.4% of total number). We ascertained that the intensive migration stream existed on the Tepe-Oba Mountain. Birds arrived in the narrow corridor about 5 km wide along the coastline from the south-west and flew against the wind to the north-east. A part of birds passed probably to the northern coast of the Kerch peninsula toward the area of

beginning of the Arabat Arrow spit. An other part of them flew obviously more eastward along the southern coast of the Kerch peninsula toward the Taman peninsula. [Ukrainian].

Key words: dynamics of migration, direction, species composition, intensity.

Спостереження проводилися на г. Тепе-Оба південніше м. Феодосія. Протягом 4,5 годин обліків зареєстровано 481 особину 8 видів. Переважав звичайний канюк (95,4% загальної чисельності). Встановлено, що на г. Тепе-Оба існує потужний міграційний потік, принаймні при північно-східних напрямках вітру. Птахи прибували вузьким коридором завширшки 5 км уздовж узбережжя моря з південного заходу та прямували проти вітру на північний схід. Частина їх імовірно летить на північний берег Керченського півострова в район початку Арабатської стрілки. Інша частина птахів, вочевидь, летить більш східним шляхом уздовж південного узбережжя Керченського півострова у напрямку Тамані.

Ключові слова: динаміка міграції, напрямок, видовий склад, інтенсивність.

Вивчення міграцій птахів наразі є актуальним та популярним напрямком орнітологічних досліджень. Це стосується також і Кримського півострова, через який, як відомо, проходить одна з гілок Понтичного, або Чорноморського пролітного шляху (Мензбир, 1934). Упродовж останніх років у Криму досить активно вивчаються міграційні аспекти населення птахів. У літературі останніх років наявні дані, які стосуються передусім фенології та популяційної екології деяких груп мігруючих птахів (Grishchenko, 2001; Грищенко, 2007; Дядичева и др., 2009; Черничко, 2010; Кучеренко, Чирний, 2011; Редчук и др., 2015 та ін.). Проте, відомості про спостереження за ходом безпосередніх переміщень птахів фрагментарні та містяться у невеликій кількості публікацій. До таких належать результати спостережень міграцій на півострові Тарханкут (Домашевский, 2002а), у передгір'ях та кількох районах Гірського Криму (Домашевский, 2002б; Бескаравайный, 2008, 2015; Костин, 2014, Кучеренко та ін., 2017). Більшість дослідників спостерігали переважно північно-східний напрямок як на весняній, так і на осінній міграції (Pusanov, 1933; Костин, 1983; Севастьянов, 1992). Це дало підставу вважати, що восени птахи, які летять вздовж північного узбережжя Азовського моря у південно-західному напрямку, випадково залітають на Кримський півострів, після чого, не наважуючись перетинати Чорне море, відлітають через північні райони Криму. Результати наступних спостережень (Домашевский, 2002а, 2002б; Бескаравайный, 2008) частково підтверджують цей висновок. Проте у двох місцях спостережень: на г. Ай-Петрі (Домашевский, 2002б; Костин, Кучеренко, 2018) та в околицях м. Севастополь (Костин, 2014) спостерігали західний та південно-західний напрямки переміщень птахів, тобто наразі картина виглядає досить суперечливою. Для більш ґрунтовного аналізу закономірностей міграційних процесів на півострові необхідно подальше накопичення фактичних даних з різних районів, при різних напрямках та потужностях вітру. Через це ми наводимо результати обліків мігруючих птахів, які були проведені нами у південно-східній частині Кримського півострова.

Видовий склад та динаміка міграції денних хижих птахів на г. Тепе-Оба 30.09.2017 р.

The species composition and migration dynamics of bird of prey on Tepe-Oba Mountain 30.09.2017

Вид	12 ⁰⁰ –13 ⁰⁰	13 ⁰¹ –14 ⁰⁰	14 ⁰¹ –14 ³⁵	15 ⁰⁰ –16 ⁰⁰	16 ⁰¹ –17 ⁰⁰	Σ
<i>Accipiter nisus</i>	+	+	+	+	+	
<i>Milvus migrans</i>	–	–	1	4	–	5
<i>Circus pygargus</i>	–	–	–	–	1	1
<i>C. aeruginosus</i>	2	–	–	–	–	2
<i>Buteo buteo</i>	28	52	43	229	107	459
<i>Circaetus gallicus</i>	1	1	2	1	–	5
<i>Hieraetus pennatus</i>	2	–	1	1	–	4
<i>Aquila pomarina</i>	–	–	–	2	2	4
<i>Falco cherrug</i>	–	1	–	–	–	1
Σ	33	54	47	237	110	481

Матеріал і методика

Матеріал для повідомлення зібраний у південно-східній частині Кримського півострова – на г. Тепе-Оба, що південніше м. Феодосія (45° 00' 44'' N, 35° 20' 40'' E). Загалом підрахунок птахів тривав близько 4,5 годин – з 12⁰⁰ до 17⁰⁰, із перервою з 14³⁵ до 15⁰⁰. Пункт спостережень був розташований на південному схилі гори, що дозволяло тримати в полі зору майже весь повітряний коридор, яким прибували птахи. З усіх птахів, що були відмічені на міграції, рахували тільки денних хижих, оскільки вони були найбільш помітними, летіли в одному напрямку, це дозволяло оцінити інтенсивність та напрямок переміщень.

У день спостережень погодні умови були не дуже сприятливі для міграції, вже кілька днів над півостровом панував досить потужний північно-східний вітер, який у день спостережень досягав 11 м/с. Проте було досить тепло, вдень до 16 °С, при мінливій хмарності.

Результати та обговорення

Незважаючи на не дуже сприятливі умови, міграція окремих видів проходила досить активно. Загалом було зареєстровано 8 мігруючих видів хижих птахів (табл.), у яких вдалося з'ясувати напрямок та інтенсивність міграції. Винятком є малий яструб (*Accipiter nisus*), особини якого були присутні постійно, але встановити їх кількість та напрямок переміщень не вдалося.

Наводимо більш детальну інформацію по деяких видах.

Чорний шуліка (*Milvus migrans*). Рідкісний пролітний птах Кримського півострова (Костин, 1983). Під час наших обліків зареєстровані 5 особин, які летіли в північно-східному напрямку проти вітру.

Лучний лунь (*Circus pygargus*). Досить звичайний мігруючий птах Криму (Костин, 1983). На г. Тепе-Оба одна особина летіла на північний схід.

Канюк (*Buteo buteo*). За повідомленням М.М. Бескаравайного (2008), у Південно-Східному Криму інтенсивність міграції цього виду може досягати 200 ос./год. при східному напрямку прольоту. Наші спостереження це підтверджують: обліковано 459 особин, майже половина з яких (229 ос.) пролетіли між 15⁰⁰ та 16⁰⁰. Всі птахи рухалися в північному та північно-східному напрямках. Серед канюків одна особина була світлої морфи, а більшість – різних варіантів окрасу підвиду *B. b. vulpinus*. З усіх відмічених птахів тільки 12 летіли поодинокі, всі інші групами чисельністю від 2 до 31 особини.

Зміїд (*Circaetus gallicus*). Під час спостережень відмічені 5 птахів, які летіли на північний схід.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). Рідкісний пролітний птах Криму (Костин, 1983). Загалом обліковано 4 особини: 2 птахи – світлої морфи, 2 – темної. Всі орли-карлики летіли на північний схід.

Малий підорлик (*Aquila pomarina*). Рідкісний пролітний вид (Домашевский, 2002а; Бескаравайний, 2015). Всі обліковані нами птахи летіли на північний схід.

Балабан (*Falco cherrug*). Зареєстрували одного птаха, але з'ясувати, чи це був місцевий сокіл, чи пролітний, не вдалося.

До місця спостережень птахи прибували досить вузьким коридором завширшки 5 км. При цьому вони летіли проти вітру, трохи нижче верхнього краю гори. Більшість птахів гору перетинали без зупинок, і простежити подальший напрямок їх переміщень заважали особливості рельєфу в місці спостережень. Після 17⁰⁰ ми спробували це відстежити. З північно-східного краю гори відкривалася панорама, яка дозволяла провести спостереження за напрямком руху деяких канюків. Виявилось, що канюки, які перетинали гору з південного заходу на північний схід, летіли далі двома напрямками: більшість прямувала, не змінюючи курс, у напрямку Керченського півострова, а саме в район початку Арабатської стрілки. Значно менше птахів летіли на великій висоті майже строго на схід, уздовж Феодосійської затоки Чорного моря в напрямку Таманського півострова.

Таким чином, у Південно-Східному Криму існує потужний міграційний потік, принаймні при північно-східних напрямках вітру. Його інтенсивність за кількістю мігруючих особин в окремі дні не поступається міграції на Байдарському перевалі (див. Домашевский, 2002б). При цьому частина птахів прямує на північний берег Керченського півострова в район початку

Арабатської стрілки. Інша їх частина летить більш східним шляхом уздовж південного узбережжя Керченського півострова в напрямку Тамані.

ЛІТЕРАТУРА

- Бескаравайный М.М. (2008): Птицы морских берегов Южного Крыма. Симферополь: Н. Орианда. 1-160.
- Бескаравайный М.М. (2015): Некоторые итоги орнитологических исследований на юго-востоке Крыма в начале XXI века. - 100 лет Карадагской научной станции им. Т.И. Вяземского. Карадаг. 355-360.
- Грищенко В.Н. (2007): Фенология осенней миграции серого журавля в Украине. - Беркут. 16 (2): 250-263.
- Домашевский С.В. (2002а): Наблюдения за осенней миграцией хищных птиц на Крымском полуострове. - Беркут. 11 (1): 112-116.
- Домашевский С.В. (2002б): К пролету хищных птиц в предгорном и горном Крыму осенью 2002 года. - Бранта. 5: 139-142.
- Дядичева Е.А., Максалон Л., Бусел В.А. (2009): Начальный период миграции на полуострове Тарханкут (2006–2007 гг.). - Бранта. 12: 92-110.
- Костин С.Ю. (2014): Состояние и территориально-биотопическое распределение орнитофауны заказника «Караньский». - Экосистемы, их оптимизация и охрана. 10: 112-115.
- Костин С.Ю., Кучеренко В.Н. (2018): Материалы к характеристике начального периода осенней миграции птиц в Горном Крыму в 2011 году. - Экосистемы. 15 (45): 142-150.
- Костин Ю.В. (1983): Птицы Крыма. М.: Наука. 1-240.
- Кучеренко В.М., Прокопенко С.П., Жеребцова Т.А., Жеребцов Д.Ю. (2017): Нові дані по рідкісних птахів Криму. - Беркут. 26 (1): 1-4.
- Кучеренко В.Н., Чирний В.И. (2011): Динамика населения птиц Симферопольского водохранилища в период весенних миграций. - Бранта. 14: 117-125.
- Мензбир М.А. (1934): Миграции птиц с зоогеографической точки зрения. М.-Л.: Биомедгиз. 1-111.
- Редчук П.С., Фесенко Г.В., Слюсарь Н.В. (2015): Миграционные пути серого журавля в Украине. - Журавли Евразии (биология, распространение, разведение). 5: 313-334.
- Севастьянов В.Н. (1992): Общий характер сезонных миграций птиц на Украине. - Сез. миграции птиц на территории Украины. К.: Наукова думка. 11-23.
- Черничко И.И. (2010): Видовой состав и миграции куликов на Азово-Черноморском побережье Украины. - 36. праць Зоол. музею. 41: 154-209.
- Grishchenko V.N. (2001): Phenology of autumn migration of the Roller in Ukraine. - Berkut. 10 (1): 111-114.
- Pusanow I. (1933): Versuch einer Revision der taurischen Ornis. - Bull. Soc. Nat. Moscou. 42 (1): 3-40.